

JGS-Danmark

JGS - NYT

Rejsebrev

Af Merete Næsbye Christensen

"At rejse er at leve" siger vor H.C. Andersen, og vi kan tilføje: "At rejse er at opsøge jødiske minder". Hvem af os ville tage til en storby, hvor der har boet jøder, uden at se museet, besøge den jødiske begravelsesplads, Beit Olam, gå, hvor jøderne gik, se hvor de boede, tage en bog med hjem? Nej vel?

Ethvert rejsebrev fra et medlem af Jødisk Genealogisk Selskab vil sikkert indeholde en hel del jødiske oplevelser. Under tegnede er ingen undtagelse. Faktisk planlagde jeg til JGS-NYT nr.1 i år at skrive om indtryk fra Cuba, som jeg besøgte i 14 dage sammen med medlemmer af Historielærereforeningen for Gymnasiet og HF. Desværre var programmet så stramt, at jeg ikke fik tid til at liste ud og se Synagogen i Havanna eller andre steder, hvor vi kom. MEN: Jeg fik købt en god bog om jøderne på Cuba over nettet, FØR jeg tog af sted. Den indeholder meget genealogisk stof. Den anmelder jeg i "Boghjørnet".

I begyndelsen af august i år fik jeg til gengæld opfyldt en længe næret drøm: At se **den første ghetto i Venedig**. Venedig er en fantastisk by – specielt når det ikke regner, og der ikke er vand på gulvet i Markus-kirken. Ingen biler, ingen cykler, kun vandringmænd og -kvinder. Og gondoler!

Over smukke broer og idylliske kanaler kommer man til Ghettoen. Historien lyder jo, at der lå et støberi, som har givet navnet til det, som nu står for en indelukket bydel – specielt for jøder, siden også for sorte i Harlem og muslimer i Vollsrose etc.

Inden for det ret begrænsede område er der 6 synagoger, som benævnes med ordet "schola" (Shul). Desuden er der et jødisk museum og en jødisk butik med alle mulige objekter i murano-glas.

Dansk Jødisk Museum har importeret glas-dreidler¹

herfra. Der er et par gribende monumenter for deportationerne lavet af Arbit Blatas.

På den største plads i Ghettoen møder man ortodokse jøder, der tilbyder de besøgende unge jøder af hankøn kursus i at lægge tefillin², og de danser også gerne for os.

Fra museet udgår jødiske byvandring, hvor man ser flere af de ellers lukkede synagoger. De bruges lidt på skift efter årstider og fester af de få jøder i dagens Venedig, suppleret med en del fra fastlandet.

Vi lærte, at man antydede, at det pågældende hus rummede en synagoge ved at udstyre det med 5 vinduer. Hvis man vil studere jødisk barokarkitektur, så er Venedig stedet. Der var også i Ghettoen bygget et for fortiden usædvanligt højt byggeri for at rumme de mange mennesker på den begrænsede plads.

Allerede i 1386 havde jøderne fået lov at begrave deres døde ude på Lido. Jeg nåede desværre ikke derud på en guidet tur. Det må blive næste gang.

Der er masser af litteratur om ghettoen. Jeg valgte at investere i en rigt illustreret bog af Ricardo Caliman m. fl. : "The Venetian Ghetto", 2006.

Ligesom Samuel Rachlin og mange med ham gerne ville have familie/ aner i Toscana/ Firenze, så tror jeg mange også gerne ville have aner i Venedig. Se den og bliv begejstret!

¹ En dreidel er en speciel snurretop, der bruges til "julelege" til Chanuka.

² Tefilin er bederemmen af læder, som anlægges ved bøn i hverdagen, men ikke på shabbat eller festdage.

JGS-NYT

© Jødisk Slægtshistorisk Selskab i Danmark
 © Jewish Genealogical Society in Denmark
 Ny Kongensgade 6, 1472 København K.
 Website: www.jewishgen.org/jgs-denmark
 e-mail: jgsdk_ep@hotmail.com

Bestyrelse:

Formand: Elsebeth Paikin
 Kildevænget 37
 2100 København Ø Tlf. 39 27 24 33
 e-mail: elsebeth@paikin.dk

Næstformand & redaktør:

Merete Næsbye Christensen
 Peblinge Dossering 16, st. th.
 2200 København N. Tlf. 35 34 98 28
 e-mail: merete.naesbye@christensen.mail.dk

Sekretær:

Bente Merklin

Kasserer:

Allan Falk

Marianne Blegvad

Max Gritzman

Henry Nachman

Bibliotekar:

Merete Carstens (suppleant)
 Lis Ekner (suppleant)

Bankkonto:

Danske Bank reg.nr. 4330 konto nr. 4330 876 263
 Kontingent: 100 kr. årligt
 Nyhedsbrev tilsendt pr. post: 40 kr. årligt

Fotografisk, mekanisk eller anden form for mangfoldiggørelse eller gengivelse af JGS-NYT eller dele heraf er i henhold til gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt uden forudgående aftale med Jødisk Slægtshistorisk Selskab i Danmark.

For uopfordret indsendt materiale påtager JGS-NYTs redaktion sig intet ansvar.

Layout: Elsebeth Paikin

Indmeldelse kan ske på følgende måder

1. Via selskabets website
<http://www.jewishgen.org/jgs-denmark/> "Indmeldelse og kontingent". Når websiden er udfyldt vælger man "Send", hvorpå der kommer en bekræftelse på, at indmeldelsen er afsendt samt en anvisning på, hvorledes man kan betale kontingentet.

2. Indmeldelsesblanket kan udskrives fra samme webside og indsendes sammen med en check til dækning af kontingentet til kassereren:
 Allan Falk, Svanevænget 4, 2. tv. , 2100 Kbh. Ø.

3. Indmeldelsesblanket kan rekvireres ved henvendelse til formanden.

4. Indmeldelse kan også ske ved møderne.

Årskontingent:

én person:	100
par (samme adresse):	150
studerende:	50

Kroner:

Entré ved ordinære møder:

Medlemmer	20
Gæster	40

JGS-NYT med posten:

Ønskes JGS-NYT tilsendt pr. ordinær post vil der blive opkrævet et beløb på **40 kr. årligt** udover kontingentet (for 4 nyhedsbreve af varierende omfang pr. år).

Gaver modtages med taknemmelighed!

DEADLINE for JGS-NYT:

1. februar – 1. maj – 1. august – 1. november

Indholdsfortegnelse

Rejsebrev	1	Yad Vashem udsender nyhedsbrev på engelsk.....	13
Indholdsfortegnelse	2	Tysklands største synagoge genåbnet	13
Josef Fischers Foredrag over 4 Gravsten i "Jødisk Ungdom 1932-33".....	3	Godt nyt om ITS (International Tracing Service)	14
Introduktionskurser på Landsarkivets læsesal	8	Det omflakkende jødiske arkiv.....	14
Sølvtoj og den engelske forbindelse... og om hvordan jeg fandt onkel Viktor	9	Et hjemløst jødisk bibliotek.....	14
Arrangementer i foråret 2007		JGS-Danmarks bibliotek – beholdning pr. 1. oktober 2007.....	15
<i>En tøjmagerskes odysse</i>	11	Hjælpe midler til dem, der forsker i jødiske slægter ..	16
<i>Steve Morse: En pionér kom til byen</i>	11	Sidste Nyt på www.familysearch.org :	16
Møder i efteråret 2007		Ancestry.com starter svensk website:	17
<i>Jøder i dansk politik</i>	12	www.genealogi.dk	17
<i>De næsten glemte</i>	12	Boghjørnet	
<i>Møde for begyndere eller alle, der har problemer med at komme videre med deres slægtsforskning.</i>	12	<i>The Chosen Island, Jews in Cuba</i>	18
Andre møder af interesse	13	<i>Jewish Heritage Travel – A Guide to Eastern Europe</i>	18
		<i>De første jødiske bosættelser i kongeriget</i>	18

Josef Fischers Foredrag over 4 Gravsten i "Jødisk Ungdom 1932-33"

Josef Fischer blev født i Siöfok, Ungarn, i 1871; han blev uddannet som rabbiner og virkede som sådan i Eisenstadt indtil 1893, hvor han kom til Danmark og blev bibliotekar og religionslærer ved det Mosaiske Troessamfund. I 1909 fik han dansk indfødsret. Josef Fischer er som det vil være bekendt dansk jødiske genealogis og histories nestor, idet han fik interesse for dansk-jødisk historie og genealogi og udgav mange historiske kilder og udarbejdede en mængde stamtavler (desværre aldrig sin egen!) indtil sin død i 1949. Det var også Josef Fischer, der under opholdet i Theresienstadt 1943-1945 inspirerede Elias Levin til efter krigen at gå i gang med registrering af de jødiske begravelsespladser.

Allan Falk, søn af Johanne, Josef Fischers datter, fandt et manuskript i Harriets og Ediths, Josef Fischers to andre døtres, lejlighed efter deres død. Heri fortæller Josef Fischer om, hvordan han blev grebet af i genealogien og historien. Dette manuskript til et foredrag, som Josef Fischer holdt i 1932 i Jødisk Ungdom 1932 og i Danmarkslogen 1932. Dette foredrag trykkes hermed for første gang.

Jeg sad engang og læste en Bog af Kayserling om Moses Mendelsohn. Der fandt jeg blandt andet en Afskrift af en Anbefalingskrivelse, som Mendelsohn gav den unge, senere meget bekendte Bibelfortolker og hebraiske Forfatter Isac Euchel, da denne i 1784 skulde rejse til København fra Königsberg, hvor han var Huslærer hos Familien Friedländer, David Friedlænders Fædrenehjem, og tillige hørte Forelæsninger i Filosofi ved Universitetet af Immanuel Kant. Paa Gennemreisen i Berlin besøgte han Mendelsohn. Rejsens Maal var som nævnt København, hvor Euchels Moder laa dødssyg, og hendes begavede Søn skulde se til hende, inden hun døde.

Brevet var stilet til Mendelsohns 2 Svogre, Joseph Guggenheim og Moses Fürst, der begge var Købmænd her i Byen. Min Interesse for de to Familier blev vakt. Jeg fandt intet Holdepunkt til paa egen Haand at skaffe mig Oplysninger om Familiernes Skæbne, og jeg henvendte mig til den eneste, der kunde give Oplysninger derom, vor afdøde Ven, Professor Simonsen. Han henviste mig saa til en gammel Chewrabog, en Protokol over de begravede paa Kirkegaarden i Møllegade efter 1771, og som fandtes opbevaret hos en af Forstanderne for Begravelsesselskabet. Jeg fik fat i Protokollen og begyndte først at blade i den, jeg blev mere og mere tiltrukket af den, og begyndte at studere den. Jeg fandt Sammenhæng mellem de enkelte Personer, der findes opnoteret der med deres særprægede Slægtsnavne, som brugtes indenfor Menigheden, men som ikke kendtes i det borgerlige Liv. Om Frummet Guggenheims broder fik jeg den Oplysning, at han fandtes druknet ved Kvæsthusbroen 1805. Det kan maaske have Interesse og jeg vil derfor tilføje, at jeg paa samme side i Bogen fandt den Oplysning, at Rachel, kaldt "*die schöne Rachel*" fandtes druknet ved Langebro! Der var kun 7 Dages Mellemlum mellem disse to Dødsfald. Om der har været nogen Forbindelse mellem de to, om der var Romantik med i Spillet, at den gifte Mand fandtes druknet nogle faa Dage efter den "*schöne Rachels*" unaturlige Død, kan jeg ikke give Svar paa. Man har jo Lov at tænke sit derved. Efter Boets Tilstand at dømme, behøvede Guggenheim af økonomiske Bekymringer ikke at tage sig af Dage.

Den indholdsrige Protokol gav mig noget at tænke

paa. Jeg forsøgte at samle flere Personer med samme Slægtsnavn, igen andre Personer, der bar ens hebraiske Navne, som ikke hørte til de almindelige, og til sidst fandt jeg Forbindelse, mellem de enkelte Personer, som Forældre og Søskende, med et Ord, jeg blev Genealog, senere ogsaa Personalhistoriker.

Jeg begyndte saa at faa Interesse for Gravstenene paa den gamle Kirkegaard, jeg fandt i Indskriften Oplysninger, som Protokoller ikke kunde give mig -, og fik Lyst til at tage Afskrifter af dem. Da jeg saa havde en Mængde af disse Afskrifter samlet, og frydede mig ved de personalhistoriske Oplysninger, som jeg fandt i dem, mente jeg, at det vilde have stor Betydning for Forskningen, hvis man uden Undtagelse tog Afskrift af alle Gravsten fra det 18. Aarhundrede og ordnede dem efter et bestemt System, hvorved man vilde vinde meget Tid, i Stedet for hver Gang, man søger Oplysninger om en bestemt, man skal stadfæste en Kombination eller opgive den, at søge ud paa Kirkegaarden og anvende Timer for at finde den enkelte Gravsten.

Jeg talte derom med - ja, med hvem? Naturligvis med Prof. Simonsen. Han fandt Ideen glimrende, særlig, da han selv havde udkastet den nogle Aar tidligere ved et Festmaaltid i et Begravelsesselskab. Men han gik videre, end jeg oprindeligt havde tænkt at gøre. Han vilde ogsaa udgive disse Indskrifter, ligesom der findes lignende Bøger for flere andre jødiske Menigheder. Teksten skulde oversættes til Dansk, bearbejdes sprogvidenskabeligt, historisk, nærmest personalhistorisk, og saaledes bearbejdet udgives.

To Aar senere blev Ideen taget op af Repræsentanterne, et Kirkegaardsudvalg blev nedsat - men Planen blev, vistnok paa Grund af manglende Samarbejde i Udvalget, ikke gennemført. Jeg vasker mine Hænder, jeg var ikke Medlem af Udvalget.

Jeg har ment, det kunde interessere Dem at høre om de Prøver, jeg har udarbejdet, hvorledes jeg har tænkt mig, at en saadan Bearbejdelse skulde gøres. Jeg vil dog udelade baade den hebraiske Tekst og den sprogvidenskabelige Del af Bearbejdelsen.

Til Grundlag for min Bearbejdelse har jeg valgt Indskrifter paa Gravsten over 3 Mænd fra forskellige Lejre og over en Kvinde.

Den første Gravsten, jeg omtaler, er rejst over en Mand, der 32 Aar af sit Liv har virket i København,

men som døde for over 200 Aar siden i Fredericia, hvor hans Gravsten findes. Den har følgende Indskrift i Oversættelse:

"Klageraab stiger op fra Jordan over den Ulykke, der brød ind over Perez' Sønner. Angst og Bæven greb dem, over den retlinjede fromme, der gik bort fra Jordan. Min Fader! min Fader! Israels Stridsvogn, han underviste mange Disciple, da han stod som Overhoved i Israel. Rabbineren, vor Lærer og Herre Israel, Overrabbiner for den hellige Menighed København, bortkaldtes om Tirsdagen og begravedes Onsdag den 7. Nisan i Aaret 5492, (den danske Dato er 1. April 1732.) Gid hans Sjæl maa blive optaget i de levendes Kreds".

Gravstenen er rejst over den Københavnske Overrabbiner Israel, uden nærmere Betegnelse. I Menighedens Maskir Neschomaus bog nævnes i Mindebønnen efter Rabbiner Abraham Salomon, Rabbiner Israel Søn af Isachar Ber. I Almemorbogen fra Fredericia – og efter Kongebønnen at dømmes, maa denne Bog være skrevet før 1724 – idet den ældste Konge, hvis Navn Bønnen nævner er Frederik IV – nævnes kun Rabbiner Abraham Salomon, men i Bogens Margin findes tilføjet Rabbiner Israel, Søn af Isachar Ber. Det tredje Led i Bevisrækken findes i Rigsarkivet. I et Bilag til Raadmand Kuurs Regnskab over Ekstraskatter for 1711-12 findes Rabbinerens Underskrift baade paa Tysk og paa Hebraisk. Med latinske Bogstaver underskriver han: Israel Ber, med hebraiske: Israel Lämlein fra Glogau, uden at man kan se, hvilken Stilling han Indtog, men naar man desuden i et Testament af 1809 i Trossamfundets Arkiv, underskrevet af Ber, Søn af Menighedens afdøde Overrabbiner Israel, finder omtalt en Chanukalampe, hvorpaa faderens Navn skal være indgraveret, og i denne Chanukalampe, som stadig er i Familiens Eje, findes indgraveret Navnet: Israel af Huset Lämlein fra Glogau, synes det at være bevist, at Gravstenen i Fredericia er rejst over Overrabbiner i København Israel Ber, som stammede fra Glogau, og som betegnede sig a f Huset Lämlein.

Der har boet Jøder i Glogau allerede i det 13. Aarhundrede, men de blev sidst fordrevet i 1584. Der blev dog gjort Undtagelse med en Mand, Benedikt Israel. Han fik Lov til at blive, og hans Privilegier blev i 1598 stadfæstet af Kejser Rudolf II, og udvidet til at gælde hans Børn og deres Efterkommere, samt hans 2 Svigerinder med Efterkommere. Rudolf Hallo har i 1930 i sit værk "*Geschichte der Familie Hallo*", og Semmy Sachs 1931 i en Afhandling i *Jüdische Familienforschung* offentliggjort et af Sachs i Arkivet i Glogau fundet Dokument fra 1673 med en fuldstændig Fortegnelse over Benedikt Israels Efterkommere, der paa den Tid var bosat i Glogau. En af hans Sønner - han havde 4 Sønner og 4 Døtre - var Israel Benedikt, der igen havde en gift Søn Ber Israel. Da der ikke fandtes andre privilegerede Jøder i Glogau end Benedikts Efterkommere, og der ikke nævnes andre blandt disse med Navnet Ber end Ber Israel, tør man med nogenlunde Sikkerhed fastslaa, at Overrabbiner Israel Ber i København var Søn af Ber Israel i Glogau, hvis Farfader fik sine privilegier stad-

fæstet i 1598 af Kejser Rudolf II og senere af Kejser Mathias og Kejser Ferdinand.

Oplysning om, naar Overrabbiner Israel her har tiltraadt Stillingen ved Menigheden, kan kun hentes af hans Ansøgning om Lejdebrev for Sønnen Isac. Han opgiver i 1724, at han i over 24 Aar har betjent Menigheden som Præst. Det kan passe, naar vi antager, at han fulgte umiddelbart efter sin Formand i Embedet, Abraham Salomon, der ifl. Indskriften paa Gravstenen er Død 2. Siwan 5460 (eller 20. Maj 1700). Denne Dato er dog ikke til at stole paa, idet Dødsfaldet ifl. samme Indskrift skal være indtruffet en Lørdag, medens 2. Siwan i dette Aar faldt paa en Mandag. Da man roligt kan gaa ud fra, at Rabbinerens Søn, der har levet 62 Aar efter Faderens Død, ikke var i Tvivl om, paa hvilken Ugedag Faderen døde, heller ikke den hebraiske Dødsdag kan han have glemt, desuden tyder ifl. Sagkyndiges Skøn Ornamentikken paa Stenen paa et betydeligt senere Tidspunkt end 1700, tager man ikke fejl, naar man antager, at Gravstenen ikke er den oprindelig rejste. Ved den mange Aar senere huggede Mindesmærke var Uge- og Maanedsdagen i Erindring, derimod huskede man ikke nøjagtig, om der er gaaet 50 eller 51 Aar siden Rabbineren døde. Aaret 1699 er det nærmest liggende, i hvilket den 2. Siwan faldt paa en Lørdag, hvis man tør fastslaa dette Aar, har Israel Ber med rette oplyst, at han paa dette Tidspunkt har været i Tjeneste i over 24 Aar.

Det var kun en lille Menighed, som Israel Ber blev kaldt til at lede, der var ikke flere end 16 Jøder sat til at svare Indkvarteringsskat 1 1701, og næppe er Menigheden begyndt at vokse, for Ulykken ramte den i 1711, da den store Pest har affolket Byen og formindsket Eksistensmulighederne for dem. Knap var Følgerne af Epidemien forsvundne før en ny Ulykke brød ind over Menigheden, der satte den tilbage for Aartier, det var den store Ildebrand i 1728, da en femte Del af Byen blev Rov for Flammerne, og netop den Del, hvor Jøderne havde boet tættest. Israel blev heller ikke sparet for andre Genvordigheder. Den mangeaarige Forstander Meyer Goldschmidt, der sammen med vor afdøde Æresbroders Stamfader, Israel David havde grundlagt Menigheden i 1684, var baade kyndig og egenraadig, og der samlede sig omkring hans Modstander, Meyer Levin og Sønner, en lille Kreds, der ikke ville underkaste sig hans Despotisme og indrettede et Lokale til særskilt Gudstjeneste, ligesom de senere ogsaa fik ansat en Rabbiner, Marcus David. Stridighederne har ført til Processer, de theologiske Professorer har maattet afgive Erklæringer om Stridsspørgsmaalene, og Sagen kom til sidst til Højesteret. Hvad der egentlig var Grunden til Striden i Menigheden, ud over Goldschmidts Egenraadighed, fremgaar ikke af Akterne. Man maa formode, at det hele drejede sig om den brugte Ritus ved Gudstjenesten. Goldschmidt var fra Hamburg-Altona-Menigheden vant til den saakaldte polske Ritus - som bruges den Dag i Dag i vor Synagoge - og da Synagogen var i hans Hus, ønskede han at følge de Skikke, læse de Bønner, maaske ogsaa de melodier han medbragte fra sin Fødeby;

Levin derimod stammede fra Norden i Østfriesland, og han ønskede benyttet den Ritus, som han kendte hjemmefra, den saakaldte tyske (hebraisk ord).

Israel Ber har hverken under Pesten i 1711, som Hirsch i sin Bog om Fredericia fortæller, eller efter Ildebranden i 1728, som jeg har oplyst i Mindeskri- tet, ombyttet Stillingen i København med en lignende Stilling i Fredericia; endnu i Juli 1731 fortæller Notarialprotokollen om hans Embedshandlinger i Køben- havn. Formodentlig har Døden overrasket ham under et Besøg hos Hustruens Slægt i Fredericia. Han var to Gange gift. Hans første Hustru, Mirjam, der stam- mede fra Posen, døde i 1711 og efterlod ham, saa- vidt mig bekendt, 2 Børn, en Datter, der var gift med Lærer og Schächter i Hannover, Abraham Goslar, der i 1736 har udgivet Svigerfaderens lille Haandbog for Schächtere under Navnet "*Ohel Jisroel*", et nyttigt Værk, der blev optrykt mange Gange; og den omtalte Søn Isac, der var Købmand i København.

Den anden Hustru var Hendelche, Datter af Henrik Joseph fra Fredericia, der allerede 1707 fik tilskødet en Gaard i Slesvigsgade og var den, der sammen med Brødrene Jacobsen i 1709 paa Menighedens Vegne har optaget et Laan for at kunne bygge et Hus til Opsynsmanden ved Kirkegaarden. Allerede Henrik Josephs Fader, Joseph Moses, der stammede fra Eidlitz i Böhmen og siden 1689 havde Borgerret i Fredericia, havde været Husejer i Fredericia, idet han i 1697 fik tilskødet en Ejendom paa Hjørnet af Danmarksgade og Gothersgade.

Af Israel Bers Børn i hans andet Ægteskab er mig følgende bekendt: Datteren Gitl, der blev gift med Signetstikker i Fredericia Israel Levin, og blev Moder til en af Menighedens Støtter i første Del af det 19. Aarhundrede i København, Lion Israel; Sønnen Ber, der var Kantor for Portugiserne paa Kristianshavn og blev kaldt Ber Kristianshavn, der ejede omtalte Cha- nukahlampe og hvis Testamente jeg har nævnt; Dat- teren Mirjam, der blev gift med Hirsch Isac Ree i Fredericia og den yngste Datter Sara, der først blev gift med Lærer og Schächter i Fredericia, Calmer Moses, som han kaldes i Borgerskabsprotokollen for 1707, eller som han er bedst kendt af Slægten: Kal- mon Wulff. De forskellige Betegnelser stammer fra hans Faders to Navne Moses Benjamin Wulff. Efter Mandens Død 1769 blev Sara gift med Ephraim Meyer Levy, Købmand i Fredericia, som stammede fra Svendborg.

Hendelche overlevede sin Mand i 54 Aar og døde. 1786, i sit 82. Aar og ligger ligeledes begravet på Kirkegaarden i Fredericia.

Til Udgangspunkt for Behandlingen af en Skikkelse af en anden Støbning end den førømtalte skal tjene Indskriften paa en Gravsten fra 1782, som jeg skal gengive i Oversættelse, dog betydelig forkortet:

Her fandt den trediveaarige hvile, han som var lige yndet af Gud og Mennesker. Englene sang i Kor, da de skulde modtage Herrens hellige Ark med Guds Tjener Moses. Den højlydte, gudsfrygtige og godgø- rende Herre Moses Sebulun af Familien Hausen blev

bortkaldt Fredag, den 16. Tamus i Aaret 5542 (d.v.s. 28. Juni 1782). Gid hans Sjæl maa blive optaget i de levendes Kreds til Opstandelsens Dag ved Tidens Fylden.;

Familien Hausen – senere antaget navnet Meyer – stammer fra Frankfurt a/M. Navnet er dog antaget efter en lille By i Omegnen, og over Altona, hvor en af Slægten, Jacob Hausen, havde nedsat sig, kom den til København, hvor Amsel Hausen, eller Amsel Jacob Meyer, fik Borgerskab her 19. Maj 1749. Det er dennes ældste Søn, Moses Amsel Meyer, at Min- destenen er rejst over. Han var født i København 13. Juli 1753, lærte Handelen hos Faderen og hos sine Slægtninge i Altona og tog 3. Oktober 1774 som den første Jøde Grossererborgerskab; og handlede sammen med den yngre Broder David, den senere Hofraad. Foruden med Varer fra Udlandet, handlede de med Veksler, senere blev Forretningen under Firmaet Meyer og Trier udelukkende Vekselererfor- retning. Sin Fritid anvendte Moses Amsel Meyer til studering af jødisk Videnskab, og holdt en lærd Mand i sit Hus til at studere sammen med. Derom og om Meyers enestaaende Godgørenhed fortæller en af disse Lærde, Meyer Isac, i Fortalen til det ene af de to Værker, han har udgivet til Minde om sin Vel- gører: (Hebraisk ord): "Jeg blev fra Altona kaldt til København for at undervise Isac Tiktin og hans Ven- ners Børn. Jeg havde allerede indlevet mig i Forhol- dene og tænkte paa til Efteraaret 1778 at rejse hjem til Litauen for at hente min Kone og mine Børn, da fik jeg Bud fra Moses Hausen med et godt Tilbud. Jeg skal opgive Lærergerningen og flytte ind i hans Hjem, hvor han vil stille et Værelse med Bøger til min Raa- dighed, jeg skal spise ved hans Bord og han vil beta- le mig Løn. - Min Forpligtelse skal blot være at stude- re jødisk Videnskab, og naar hans Tid tillader det, sammen med ham. Jeg kendte ham næppe, men ikke desto mindre tog jeg imod Tilbudet, da han trængte ind paa mig, og Tiktin har ogsaa raadet mig dertil. Jeg flyttede saa ind i hans Hus og fik Lejlighed til at lære Manden nærmere at kende. Jeg har hurtig opdaget, at alt hvad Tiktin har sagt af det gode om ham var intet imod, hvad jeg selv kunde iagttage, og han var kun 25 Aar gammel. Han var fuld af religiøs Alvor, bevandret i alle den jødiske Videnskabs Gre- ne, og benyttede enhver Fritid, han kunde skaffe fra sin udbredte Forretningsvirksomhed til Studering. Hans Velgørenhed i det skjulte kendte ingen Græn- ser, jeg har aldrig set noget lignende. Han var desu- den beskeden, lige mod rig og fattig, og havde selv slet ingen Fornødenheder. Hver Morgen stod han op Kl. 4 og vi studerede, til han skulde besøge Gudshu- set. Efter Middag sad han efter forretningens Ophør igen i Studereværelset, om sommeren fra Kl. 4-5, om Vinteren fra Kl. 8, hvor han forblev til Kl. 10 om Vinte- ren til Kl. 11. Foruden Talmud og Kommentarer, læ- ste han flittigt religionsfilosofiske værker. Da Vinteren var gaaet, tilbød han mig at sende en Mand til Litau- en for at hente min Familie. Det gjorde han og afholdt alle Omkostningerne derved. Jeg havde en Søn paa 20 Aar, der studerede først i Posen, senere i Fürth. Moses Hausen lod ham igennem en af sine Forbin- delser blive udstyret og bekostede hans Rejse hertil,

og sendte ham efter nogle Maaneders Ophold her til Wilna, hvor han ligeledes sørgede for ham og afholdt alle Udgifter ved hans senere Giftermaal. Da jeg forlod Litauen, efterlod jeg en Del Gæld, hvorpaa jeg efterhaanden, som jeg tjente noget, sendte større eller mindre Afdrag. Dette opdagede han og fik fat i min Liste over mine Kreditorer, og uden at jeg vidste noget af det, betalte han enhver, der havde noget til Gode hos mig. - Dette har kostet ham omtrent 115 hollandske Dukater. Jeg fik det senere at vide af en af mine Venner der. I Foraaret 1782 blev han Syg og 6 Dage før sin Død, den 11. Tamus, oprettede han sit Testamente og bestemte, at 11.000 Rigsdaler skulde anvendes til Legater til forskellige Formaal. Legatkapitalen er efter 150 Aars Forløb stadig bevarret, til Trods for Ildebrand, Bombardement og Pengeforandring i 1813 og findes opført i Menighedens Bøger med 22.345 Kroner.

Han var gift med sin Kusine fra Altona og fik med hende 3 Børn: en Datter, Brendel, der blev gift med Salomon Seligman Trier - i Menigheden kaldt Scholom Trier, der blev optaget i Svigerfaderens Firma Moses & David Amsel Meyer, senere forandret til Meyer og Trier; Sønnen Jacob, der døde 1799 ugift, og den yngste Søn, der ved Faderens Død kun var nogle Uger gammel, Meyer Moses Meyer, der har fortsat Faderens Traditioner.

Til en helt anden Lejr hører den Kvinde, jeg nu vil omtale. Udgangspunktet danner hendes Gravsten med følgende Indskrift:

I en halvkredsformet Linje over Indskriften findes følgende sætning som et Motto:

Sandelig, Dødens Bitterhed har fortaget sig. Dine Skuldre er jo befriede for Byrden.

Den øvrige Indskrift har følgende Indhold:

Til et Sted for Hvile efter Besværlighederne, til Rast for mødige Lemmer, til Stedet, hvor alle skal mødes, hvor alle Levende finder deres sidste Maal, derhen drog ogsaa din Sjæl, for at nyde den sande Fred. Den trofaste Hustru, ømme Moder, Hjemmets Hjørnesten, Fru Bele, Mausche Arjes Hustru, døde Torsdag og blev begravet Fredag, den 17. Adar Rischon i Aaret 5556 - det er Februar 1796.

Forfatteren af Indskriften var bibelkyndig og benyttede som Indledning den Sætning, som den besejrede Amalekitter-Konge Agag har udtalt for Profeten Samuel, der huggede ham ned: Sandelig, Dødens Bitterhed har fortaget sig.

Naar man ønsker Oplysning om, hvem denne Kvinde var, der fandt sit sidste Hvilested i denne Grav, kan man ikke finde tilstrækkelig Støtte i Indskriften paa Gravstenen, Bele, Mausche Arjes Hustru. Man maa forsøge at granske de bevarede gamle Protokoller, da man forgæves søger efter Gravstenen over en Mand med Navnene Mausche Arje, thi en saadan findes ikke paa Kirkegaarden.

De førømtalte ældste Begravelsesprotokol, fra 1771 som blev ført af Forstanderne for Begravelsesselskabet, omtaler ligeledes Beles Død - med Tilføjelse:

hun var Abraham Nasches Datter. Naar man fra andre Kilder ved, at Abraham Nasche er identisk med Abraham Moses Henriques, kommer man Gaadens Løsning nærmere; han er nemlig godt kendt. han var først Galanterihandler, fik 1776 grundlagt en Tapetfabrik, senere Garveri- og Læderfabrik, og det var ham, som i 1783 har andraget Overbankdirektionen om, at de paa ham af gode jødiske Huse trukne Veksler maatte blive diskonterede, med den Motivering: saasom han med Kongl. Karakter er benaadet. Han havde nemlig faaet Titel af kgl. Agent. Han fik sin Ansøgning bevilget og var saaledes den første Jøde, der fik Forbindelse med Statsbanken. Oprindeligt maatte Vekslernes Beløb ikke overstige 15.000 Rdl., og Bevillingen var tidsbegrænset indtil Juni Maanedes Udgang, men blev senere ved en kgl. Resolution forlænget. til 2-3 Aar "da gode jødiske Huse bør nyde samme Ære og Bevaagenhed som andre Købmænd", som Resolutionen slutter med.

Ved at gennemse Listerne over Extraskatter for 1762 faar man den Oplysning, at Abraham Moses Henriques havde en Datter Bella, der var født 10. April 1761. Hun bar Navnet paa sin Farmor, der var Datter af Moses Aron Nathan fra Nakskov, ogsaa kaldt Mausche Nasche. Derved kan vi fastslaa, at Bele var 35 Aar gammel, da hun døde, men vi ved stadig ikke, hvem hendes Mand Mausche Arje var. Vi maa tage Kopulationsprotokollerne i Raadstuearkivet til Hjælp, idet man kan forudsætte, at den Mand, der i de Tider har mistet sin Hustru i ung Alder, - der muligvis har efterladt smaa Børn - hurtigt har indgaaet nyt Ægteskab. Blandt de Navne, der findes indført efter Februar 1796, fæster jeg mig ved Navnet Moses Levin Maribo, der har indgaaet Ægteskab 8. Juni 1796, altsaa 4 Maaneder efter Beles Død. Til at blive staaende ved Moses Maribos Navn bliver jeg støttet af den Omstændighed, at de gamle jødiske Skifteprotokoller oplyser, at Leb eller Levin Maribo havde en Søn, der hed Mausche Arje, som i et Protokollat paa Dansk kaldes Moses Levin Maribo. Ved at blade tilbage i Kopulationsprotokollen ser jeg, at dette var hans andet Ægteskab, idet han første Gang blev gift 15/5 1779, som godt kan passe med Bellas Giftermaal. Naar man saa i de ældste Folketællingslister fra 1787 ser, at den 26aarige Grosserer Moses Levin Maribo var gift med den 26aarige Bella, saa er der vel ingen Tvivl mere tilbage om, hvem Bellas Mand, Mausche Arje, var.

At der hverken findes nogen Gravsten over Manden eller nogen Indførsel i Begravelsesprotokollen om hans Død, finder først og fremmest sin Forklaring i en kgl. Bevilling af 17. Oktober 1806 for Grosserer Moses Levin Maribo, til i sin Have ved den endnu bevarede kendte Gaard Bellahøj ved Brønshøj, som han havde købt nogle Aar i Forvejen og opkaldt efter sin Hustru Bella, at lade indrette en Begravelsesplads for sig og sin Familie, hvor deres Lig uden videre Behandling, uden at de jødiske Skikke blev iagttaget, maatte nedsættes; Tilladelsen blev dog aldrig benyttet, Børnene blev efter Morfaderens Død i 1802 døbt. Blandt Børnene var Ludvig, der blev norsk Politiker, Jacob August, der blev Politimester i

Helsingør og antog Navnet Stenfeldt, - (Den kendte Skolemand blev født i Maribos andet Ægteskab) og kom alle bort fra Fædrengaarden, - og Moses Mari-bo selv fik ogsaa sit Ønske, om ikke at blive begravet paa den jødiske Kirkegaard, opfyldt, idet han døde 1830 paa en Tilbagerejse fra Wien, hvor han havde besøgt sin Datter i Byen Gratz, Steiermark, hvor han ogsaa blev begravet.

Paa den portugisiske Del af Kirkegaarden findes en Gravsten, lagt fladt ned over Graven, med følgende Indskrift:

Herunder hviler en Mand, der var trofast i Ord og Gerning, den bedagede og højtagtede Herre Moses Wesel, Søn af den højtlærde Joseph. Han bortkaldtes efterladende et godt Navn Lørdag, den første Ny-maanedsdag Tamus i Aaret 5496 (1736) og blev begravet Dagen derpaa. Gid hans Sjæl maa blive optaget i de levendes Kreds.

Vi søger forgæves i de officielle Protokoller, hvorfra man ellers henter sine Oplysninger, efter Moses Wesel eller Moses Joseph; en Mand med et saadant Navn har aldrig faaet Lejdebrev eller Borgerskab i København, ligesaa lidt som han blev ansat til at betale noget af de forskellige Afgifter, som andre Jøder maatte betale; vi maa søge til andre Kilder. Blandt Underskrifterne paa Lovene for Begravelses-selskabet, oprettet 1771, findes Navnet Benjamin Wulf, Søn af Moses Wesel, og ved Sammenligning med andre Kilder oplyses det, at denne Benjamin Wulff er den samme som Wulff Moses Wessely og man faar derved at vide, at Mindesmærket er lagt over Moses Joseph Wesselys Grav. Denne Mand er ellers ikke ukendt i Litteraturen. Friedrichsfeld og Meisel, der har skrevet Bibelfortolkeren og Digteren Naphtali Hartvig Wesselys Biografi, fortæller Familien Wesselys Historie.

[Abraham Reis levede i Velstand midt i en stor Familie-kreds i Byen Bar i Podolien, nu Sydrusland, men blev 1648 sammen med hele sin Slægt og sine Børn dræbt under de blodige Forfølgelser, som blev ledet af Hetmanen Chmelnitzky. Kun den unge Søn, Joseph, forstod at redde sig. Saaret og elendig arbejdede han sig igennem Skovene og naaede frem til Krakau. Da han ikke følte sig sikker der, optog han sin Vandring, og under umaadelige Farer og utrolige Savn naaede han endelig til Amsterdam. Da var han 28 Aar gl. Gode Mennesker tog sig af ham, skaffede ham Beskæftigelse, og han arbejdede sig frem til Velstand og Anseelse og var 1671 blandt dem, der ansøgte og opnaaede Tilladelse til at bygge den store Synagoge i Amsterdam. Paa Marmortavlen, som findes anbragt i Synagogen ved Siden af det hellige Skab med Navnene paa dem, der har arbejdet for Synagogens Opførelse findes hans Navn paa første Plads: Joseph, Søn af Martyren Abraham. Hans Søn var Moses Wessely. Efter en grundig Ud-dannelse skaffede Faderen ham Privilegier til at etablere sig i Wesel, der dengang hørte til Nederlan-dene. Fra Byen antog han Navnet eller rettere fik Navnet af andre, der kaldte ham Moses fra Wesel, som han senere har ombyttet med Navnet Wessely.

Hans Forretninger har ført ham nordpaa, han kom til Hamburg, derfra til Glückstadt, hvor han til sidst ogsaa har nedsat sig. Han fik kgl. Tilladelse til at bygge en Geværfabrik, drev Handel paa Orienten, blev udnævnt til kgl. Agent, blev Kgl. Dansk Commercedi-rektør, Deputeret i Byens Styrelse, og i mange Aar Leder af Menighedens Anliggender. Da Menigheden blev grundlagt af portugisere, og de fleste Jøder endnu i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede var Portugisere, var Gudstjenesten holdt efter denne Ritus, og Wessely har til sidst ogsaa selv regnet sig som hørende til Portugiserne. Da Tyskerne begyndte at flytte til Byen i stort Tal, maatte Gudstjenesten i 1719 deles, den første Halvdel, Schacharis, blev holdt efter den tyske Ritus, anden Halvdel, Mussaf, efter portugisisk Ritus.

I Glückstadt mistede han 1705 sin Hustru, Judith Channa Gutlin, født Rindskopf fra Frankurt a/m. Der findes ogsaa en anden Gravsten i Glückstadt, som jeg mener dækker Graven af en af Wesselys nær-meste. Meisel fortæller, at Moses Wesselys Fader, Joseph Abraham, døde i Wesel, men han tager fejl, idet den Gravsten i Glückstadt fra 1702, hvis Indskrift taler om "den fromme, ydmyge Forstander for den hellige Menighed Amsterdam, den vise og højtlærde Joseph, Søn af den hellige Martyr Abraham" ikke gælder nogen anden end Moses Wesselys Fader. Grunwald i "Portugiesengraben auf Deutscher Erde" formoder, at denne Indskrift taler om Amsterdammers Bogtrykkeren Joseph Athias -, men det er sikkert forkert.

Foruden hans kommercielle Virksomhed maa Moses Wesselys Interesse for Kunst og Videnskab - vel i Religionens Tjeneste - ogsaa omtales. Rachel Wischnitzer-Bernstein har i „Monatschrift fur Geschichte und Wissenschaft des Judentums“, Aar-gang 1931, taget under kunsthistorisk Behandling de Billeder, vi alle kender fra Pesach Hagada, og som findes første Gang trykt i Kobber 1695 i en smuk Folioudgave i Amsterdam. Forfatterinden søger med mange Grunde at bevise, at Billederne i Hagadaen ikke er originale, men stammer fra gamle Bibeludga-ver, illustreret til Dels af Hans Holbein den yngre, til Dels af Mattreus Merian den ældre. Ligheden mellem de aftrykte Billeder er slaaende, og Forfatterinden har sikkert Ret i sin Paastand.

Derefter kommer Forfatterinden ind paa Spørgsmaa-let Udgiver og Bogtrykker. Hun anfører, at der paa Bogens Titelblad staar, "at Hagadaen blev trykt af Abraham, Søn af Jacob af vor Stamfader Abrahams Slægt" efter Opfordring og i Huset af Moses Wesel i Amsterdam. Hun gaar ud fra, at Moses Wesel var bogtrykkeren og udtaler sin Forundring over, at dette Navn ikke bliver nævnt i Sonnes Bog om Bogtrykker-ne i Amsterdam. I en senere Artikel om samme Em-ne anfører Forfatterinden flere Udtalelser og Be-mærkninger, hun har modtaget i Anledning af Af-handlingen, hvorefter Moses Wesel ikke var nogen Bogtrykker men Udgiverens Mæcen. Med hensyn til spørgsmålet om, hvem Moses Wesel var, udtaler forfatterinden, at han ikke kan være identisk med Moses Gomperz fra Amsterdam, der ligeledes blev

kaldt Moses Wesel; han var død før Udgivelsen, derimod med den Moses, Søn af Joseph, i Wesel, som ifl. Kaufmann-Freudenthal i Bogen "Die Familie Gomperz" blev gift med Moses Gomperz' Enke. Hun beklager, at hverken David Kaufmann eller Max Freudenthal har kunnet oplyse noget nærmere om denne Moses Wesel. Der er dog intet at forundres over. Da en stor Del af Bogen om Gomperz belyser Familiens Historie i Wesel, har Forfatteren, Max Freudenthal, - det var nemlig hans og ikke Kaufmanns Bidrag i Bogen, der er Tale om - ikke været i Stand til at indstille sin Hjerne til at tænke paa nogen anden Moses Wesel end den, der hørte til Familien Gomperz, og da han ikke fandt nogen tilfredsstillende Løsning af Spørgsmaalet, lod han det staa aabent. Løsningen er dog den nærliggende; at baade han, der blev gift med Enken og var Haggadaens Mæcen ikke er en anden end vor Moses Wessely. Dette finder jeg ogsaa bekræftet af følgende: I det ene af de to Exemplarer af Amsterdamer Haggadaen, som Menighedens Bibliotek ejer, findes paa Forsatsbladet skrevet paa Hebraisk: "Denne Haggada blev givet mig som Gave i Aaret 1728 af den ansete Herre Moses Wesel", og underskrevet af: Menachem Man, Søn af Jacob Reuben Cleve. Underskriveren er Magnus Ruben, der stammede fra Amsterdam og var bosat i København siden 1726, hvor han sammen med en af Moses Wesselys Sønner, Levin Wessely, drev en Galanterihandel. Udtryksformen forudsætter en personlig Overlevering af Gaven, og det maatte da være et mærkeligt Tilfælde, hvis Moses Wesel, der har bekostet Udgivelsen, ikke skulde være den samme Moses Wesel eller Wessely, der 1728 levede i København, og har benyttet netop denne Bog til at give Vennen som Gave. Enken, der blev gift med Bogens Udgiver, er ogsaa identisk med Moses Wesselys Hustru, der døde, som nævnt, i Glückstadt. Ved Giftermaalet kaldes hun Judith, født Berendt og paa Gravstenen: Judith Channa Gutlin, Datter af Ber Rindskopf.

Forholdet ved Udgivelsen var altsaa det, at Moses Wessely har øjensynligt villet støtte Kobberstikkeren og har taget ham i Huset og givet ham Værktøj og Materialer til at stikke Billederne paa Kobber, hvorefter Bogtrykkeren fik Pladerne til at smykke Haggadaen med. Og (hebraisk ord) skal ikke oversættes, "trykt" men stukket på kobberplade i Moses Wesselys Hus.

Moses Wessely havde 4 Sønner, de førnævnte Wulff og Levin, Ber, der var Far til Digteren Hartvig Wesse-

ly, der ogsaa har forfattet Festdigtet til Indvielsen af Synagogen i Læderstræde i 1766, og den yngste Søn Abraham, der kun i kort Tid har opholdt sig i København. Han havde ogsaa en Datter, Chaja, der var gift med Strømpfabrikant Levin Warburg, og døde i ung Alder.

Her vil jeg tillade mig uden for Ernets saglige Behandling at tilføje, at afdøde Professor Simonsen, som mange andre, har taget Stilling til førnævnte Forfatterindes interessante Afhandling. I Tidsskriftets 3. Hæfte for Maj-Juni 1932, som udkom efter Professor Simonsens Bortgang, offentliggør Forfatterinden ogsaa hans Bemærkninger til Afhandlingen. Han tager Stilling til det ogsaa i Afhandlingen rejste Spørgsmaal, hvorvidt Kobberstikkeren var født Jøde eller proselyt. I Haggadaen opgives hans Navn som Abraham, Søn af Jacob Patriarken Abrahams Slægt. Navnet tillader begge Antagelser. Professor Simonsen beviser, at han var Proselyt, idet han henviser til Johan Christian Wulfs Bibliotheca hebraica 3. Bd., der oplyser, at Kobberstikkeren tidligere har været kristen Præst i Rhinlandet, opgav Stillingen og tog til Amsterdam, hvor han blev Jøde og ernærede sig som Kobberstikker.

Redaktionen knytter dertil en saalydende Fodnote: "Kurz vor Fertigstellung dieses Heftes ist der hochverdiente Gelehrte dem Judentum und der Wissenschaft entrissen worden. Ehre seinem Andenken"

Naar jeg har ønsket at indvie Dem i min Plan, hvorledes jeg kunde tænke mig et saadant Værk udarbejdet som et Monument over afdøde Personligheder indenfor den jødiske Menighed i København, i Lighed med hvad der allerede findes over gamle Kirkegaarde i Hamburg, Hannover, Frankfurt a/M., Prag, Eisenstadt, foruden fra nogle Menigheder i Italien, Polen og Litauen, havde jeg ogsaa den Bagtanke, at det muligvis vil lykkes mig at paavirke en eller anden af Jødisk Ungdoms Medlemmer til at tænke over den Mulighed at kaste sig over Studiet af Jødernes Historie i København. Unge Mennesker har jo Lov til at sætte sig Maal, ogsaa saadanne, som ligger langt ude i Tiden, de har jo Tiden for sig, og jeg kan forsikre dem, der vil tage tanken op, at den Glæde, som Arbejdet med disse gamle Slægters Historie vil forskaaffe dem, kun kan opvejes af den Glæde, som de vil føle, naar de vil finde en interesseret Tilhørerkreds, der vil høre paa de Resultater, de har opnaaet.

Introduktionskurser på Landsarkivets læsesal

Er du ny på arkivet? Er du i tvivl om hvordan "man gør"? Så er Landsarkivets introduktionskursus sikkert noget for dig. Læs mere på < <http://www.sa.dk/lak/aktuelt/intro.htm> >. På samme side kan man tilmelde sig Landsarkivets og Rigsarkivets webklub.

Sølvtøjet og den engelske forbindelse... og om hvordan jeg fandt onkel Viktor

af Lis Ekner

Sølvtøjet

Fra sølvtøj til slægtsforskning

Alle kender udtrykket at komme fra *"et hjem med klaver"*. Jeg kommer fra et hjem med både klaver og dagligt brug af sølv. Hvad har det med slægtsforskning at gøre?

I dette tilfælde en hel del, da sølv. tøjet er indgangen til min søgen efter min engelske familie. Sølv. tøjet, som består af ca. 90 dele, var en bryllupsgave til min farmor og farfar fra den engelske familie, da de blev gift i 1908. Det blev dog aldrig fortalt, hvem den engelske familie var. Det satte jeg mig for at finde ud af.

Sølv. tøjet var gået i arv til min far i 1940. Mine forældre blev gift i 1939. De havde planer om at rejse udenlands. Derfor valgte de sølv. tøjet, da det ikke fyldte så meget. Det valg er jeg glad for, at min far tog i stedet for den nye støvsuger model 1940, som min mor et kort øjeblik blev fristet til at udtage!

Navneforandring

Bag på alle de ca. 90 dele er indgraveret mine bedsteforældres initialer og et stort "E" som står for Edelstein. Det fortælles i familien, at netop den indgravering fik indflydelse på det nye efternavn, som min farfar anbefalede sine fire sønner - heriblandt min far - at tage i 1940 på grund af udviklingen i Tyskland, hvorfra mine oldeforældre - Ludwig Edelstein og Louise, født Dux - var kommet i 1873.

Det nye navn skulle nemlig - blandt andet af hensyn til sølv. tøjet - begynde med "E". Valget skete efter et familieråd i 1940 omkring spisebordet, hvor diverse landkort blandt andet over Sverige var med til at give inspiration.

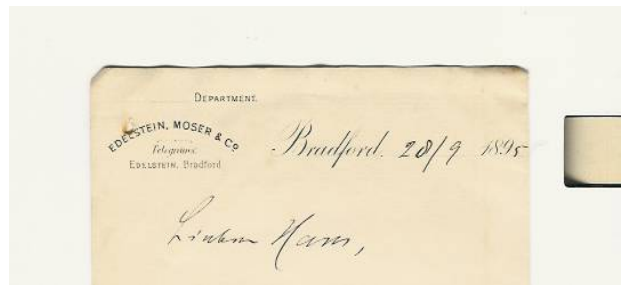
Slægtsforskning - familiehistorie

Jeg har i flere år interesseret mig for min families historie. Der er mange grene at udforske. Den engelske forbindelse er blot én gren.

Jeg stiftede i 1990'erne bekendtskab med www.jewishgen.org ved et foredrag af Elsebeth Paikin i Selskabet for Dansk Jødisk Historie. Og senere, efter dannelsen af Jødisk Genealogisk Selskab, gik det stærkt. Interessen blev yderligere skærpet, da jeg i 2006 fik en større samling originalbreve fra 1800-tallet til og fra familiemedlemmer i Danmark, Tyskland og England.

Gamle breve

Jeg stødte blandt andet på breve til min farfar i 1890'erne fra hans ældre bror, som opholdt sig i Bradford formentlig for at lære lidt om købmandskab hos sin farbror Victor Edelstein. Der var også breve fra 1895 fra onkel Victor til min farfar. Brevene er skrevet på tysk på firmaets brevpapir *"Edelstein, Moser & Co."* i Bradford. Det måtte være den engelske familie. Det fik mig til at undersøge, hvad der foregik i Bradford i 1800-tallet.

Brevet fra Onkel Viktor (1895)

På det tidspunkt var der tætte handelsforbindelser mellem Nordtyskland, England og Danmark. Specielt Manchester, som gjorde det i bomuld, og Bradford, som tog sig af ulden. I begge byer var jøderne aktive inden for de to områder.

Min oldefar Ludwig Edelstein, som tog til Danmark i 1873, har måske inspireret sin yngre bror Victor til at tage til England. Eller var det måske aftalt?

Der har i hvert tilfælde - ifølge de breve jeg har været en del kontakt mellem familien i Danmark og England. Bryllupsgaven i 1908 til min farfar og farmor er med til at bekræfte det.

Hvordan kommer jeg så videre?

Hvordan kommer jeg så videre med at undersøge onkel Victor og hans gøren og laden i

England?

Efter et foredrag af David Fielker fra England i Jødisk Genealogisk Selskab blev jeg opmærksom på folketællingerne. At England, som ikke kender til begrebet folkeregister, skulle være leveringsdygtig i folketællinger, havde jeg ikke ventet. Men jeg blev hurtigt klogere.

Også Stephen Morses fantastiske hjemmeside, <http://stevemorse.org>, var til stor hjælp. Her er der hurtig adgang til mange folketællinger blandt andet i England. Folketællingen 1901 gav resultat:

www.stevemorse.org/census/uk1901a.html

Name	Age	Where born	Administrative county	Civil parish	Occupation
Victor Edelstein	58	Germany British Subj	Bradford	Bradford	Wool & Yarn Merchant

Her fandt jeg ud af, at onkel Victor var født i 1843 i Tyskland og var britisk statsborger. Hans beskæftigelse var "Wool & Yarn Merchant", og han boede i Bradford. Det passede fint med brevpapirets tekst. Jeg var på rette vej. Det måtte være min onkel Victor.

For at få mere at vide om husstanden måtte jeg investere £5 og fik dermed en uges adgang til at gå dybere ind i databasen "1901 Census of England and Wales". De penge var givet godt ud. Jeg fandt ud af, hvor Victor Edelstein boede, og hvem der ellers boede på adressen 1, Oak Avenue i Bradford. Jeg fik adgang både til den håndskrevne udgave fra 1901 og den elektroniske. Der var på optællingsdagen otte personer hjemme på Oak Avenue. Ud over husets herre - "the head of the family" - var datteren Gertrude på 13 år, to servants, en cook domestic, en lady's maid domestic i alderen 17-42 år og endelig to "visitors" på henholdsvis 13 og 64 år. Den ene "visitor" var formentlig en legekammerat til Gertrude. Husets frue var tilsyneladende ikke hjemme den dag. Hun kunne måske være rejst tilbage til Tyskland, på ferie eller død. Jeg ville gerne have et navn.

Hvordan skulle jeg nu finde husets frue?
– Jeg fandt hende i folketællingen i 1881 via hjemmesiden www.familysearch.org. Altså 20 år tidligere. Familien bestod på det tidspunkt af Victor Edelstein og hans kone, Hannah Edelstein, 12 år yngre og født i 1855 i Tyskland. (Min oldefar Ludwig, Victors bror, giftede sig

også med en yngre kvinde, Louise Dux, som var 16 år yngre). Husstanden bestod på det tidspunkt kun af fire personer. De havde en "housemaid" og en "cook". Og de boede på det tidspunkt i Manningham i York. Således fandt jeg fruens fornavn - desværre ikke hendes pigenavn. Så jagten fortsætter.

Hvornår var onkel Victor så blevet englænder eller British Subject, som der står i Census 1901? Det fandt jeg ud af ved at søge på <http://www.nationalarchives.gov.uk>.

Onkel Victor var blevet "British Subject" den 21. november 1881. Så fik jeg den på plads. Når jeg nu alligevel var på det website, surfede jeg videre - og fandt flere interessante ting.

Jeg fandt ud af, at der i et arkiv West Yorkshire Archives er forretnings- og personlige papirer for firmaet "Edelstein, Moser & Co." for perioden 1860-1958. Endvidere fandt jeg på samme website ud af, at der er papirer på et firma "Victor Edelstein & Son Ltd."

De papirer findes i The National Archives i Kew.

Hvert svar skaber nye spørgsmål

Er det onkel Victor, der har startet et nyt firma? Og hvor kommer sønnen fra? Han står ikke opført i de to folketællinger, jeg har besøgt.

Jeg har også sat en slægtning i gang med at hjælpe mig. En slægtning, som er fra en anden gren, nemlig min oldemor Louise Dux. Han bor i London og har forsynet mig med navn, adresse og telefonnummer på to familier i Bradford. De hedder Edelstein og er måske i familie med onkel Victor Edelstein.

Hvad er der blevet af Gertrude? Og hvad med "...& Son"? Jeg har lagt en efterlysning ud på UK-SIG (JewishGen's Special Interest Group for England) og håber på hjælp ad den vej.

Jeg er kommet lidt i tvivl, om sølvstøjet er fra den engelske familie, eller måske snarere er fra oldemor Louise Dux' familie i Hildesheim i Tyskland. Min tvivl skyldes, at jeg fra en slægtning i New York, som jeg har fået kontakt med via JewishGen, har opdaget, at vi har en fælles tip-tip-tip-oldefar, som var sølvsmed i Tyskland. Både min "fætter" i New York og jeg nemlig har sølvstøj, hvorpå der er stemplet "dux".

Så der er nok af udfordringer at tage fat på.

Det er det, der gør det så spændende at grave i historien.

Arrangementer i foråret 2007

En tøjmagerskes odysse

Helen Liesl Krag fortalte levende og bevægende om de vanskeligheder og glæder, hun havde oplevet i arbejdet med at få afdækket hendes farmors

liv og levned, som det er beskrevet i "En tøjmagerskes odysse", og om hendes farfars skæbne under Holocaust – han var en af dem, der som de sidste flygtede fra Wien med båd, men som endte i Šabac i nærheden af Beograd. Et halvt år efter ankomsten blev emigranterne interneret, og i november 1941 blev mændene skudt; kvinder og børn omkom i foråret 1941.

Deltagerne i mødet fik inspiration og mange gode råd om hvorledes man overkommer vanskeligheder. Måske blev de også inspireret til selv at skrive om deres egne farmor eller familie. EP

Steve Morse: En pionér kom til byen

Steve Morses One-Step website findes på: <http://www.stevemorse.org>

Den 13. juni 2007 fik Jødisk Genealogisk Selskab i Danmark i lokalerne på Danasvej besøg af en pionér og legende inden for jødisk genealogi. Pionér fordi han har formået at gøre det svære alment tilgængeligt, og en legende, fordi vi har hørt så meget om ham.

Ærligt talt, jeg troede ikke Stephen Morse kunne leve op til alle de forventninger, vi havde oparbejdet omkring ham gennem foromtalen - MEN det blev ingen skuffelse!

Vi mødte en lille glad, dynamisk mand med en lige så dynamisk kone. Han var en stor pædagog, som kunne gøre det vanskelige tilgængeligt med velvalgte sjove eksempler med dansk tilknytning.

Anita og Steve Morse, Elsebeth Paikin

Stephen Morse havde fået mange mærkelige e-mails, der kaldte ham alt muligt, når folk ikke fandt slægtninge via hans system på 2 minutter, men han havde ikke givet op.

Trin for trin burde enhver med hans model kunne

finde noget om sin slægt gennem de mange links, som vi blev præsenteret for og fik afprøvet.

Det lød så let, men tag ikke fejl: der må ligge timers/ugers/måneders hårdt arbejde bag det, der syntes så klart.

Jeg skal ikke her gennemgå foredraget, men kun sige, at med Stephen Morses metode må der være meget at hente. Medlemmer kan rekvirere det danske resumé mod betaling af 20 kr. til trykning og porto.

Jeg er vis på at vi efter en tid vil kunne samle erfaringer – evt. ved et møde – og altid rette henvendelse til vor nye ven. MNC

Efterskrift fra Allan Falk, der har erfaret, hvor hjælpsom og effektiv, Steve Morse er: "Jeg fik fra Jüdischer Friedhof Weissensee, Berlin, bilag, hvoraf det fremgik, at min dér begravede oldemor var født 1849 i New York. Jeg søgte så gennem forskellige af de muligheder, der kan findes på Steves website <stevemorse.org>, men fandt ikke min oldemor. Så sendte jeg en mail til Steve Morse, og der gik mindre end en time, så havde han svaret, ... og ikke alene det, han havde også sendt min mail videre til en anden, som han vidste havde kendskab til forholdene i New York, og hun mailede ligeledes til mig i løbet af en times tid - desværre med et negativt svar, fordi man begyndte først et registrere fødsler i New York i begyndelsen af 1850-erne... Men den generelle erfaring, at man får hurtigt svar fra Steve Morse, giver jeg meget gerne videre til medlemmerne."

Allan Falk

Møder i efteråret 2006

HUSK: Tilmelding til alle møder er nødvendig af hensyn til indkøb af forfriskninger, til evt. trykning af materiale til deltagerne og – hvis det er et møde med begrænset deltagerantal – plads! Tilmelding kan ske til elsebeth@paikin.dk eller tlf. 39 27 24 33

Vær opmærksom på at mødetidspunktet nogle gange er kl. 19:00 og andre gange 19:30!

<p>Mandag 8. okt. 2007</p> <p>🕒 19:30</p>	<p>Jøder i dansk politik</p> <p>Martin E. O. Grunz, stud.mag.art i historie, har bl.a. beskæftiget sig med moderne politisk og ideologisk historie. Han vil fortælle om jøder i dansk politik.</p> <p>Danske jøders engagement i det danske demokrati er så gammelt som grundloven selv, men er det overhovedet muligt at sige noget overordnet om danske jøders engagement i politik - udover at det er til stede? Martin E. O. Grunz gør forsøget, og fortæller både om jødiske skæbner i dansk politik, men også om hvordan adfærd og handlinger i politik kan tilskrives jødisk baggrund, f.eks. gennem engagement i zionisme eller Bund. Endelig vil det også blive berørt, hvordan jøder som begreb og forestilling optræder i danske politiske sammenhænge.</p> <p>Sted: Danasvej 30 B, Frederiksberg, lokale 1 Deltagergebyr: Medlemmer 20 kr. – Gæster 40 kr.</p>
<p>Mandag den 26. nov. 2007</p> <p>🕒 19:30</p> <p>Arrangeres i samarbejde med Selskabet for Dansk Jødisk Historie</p>	<p>De næsten glemte ...</p> <p>Silvia G. T. Fracapane, cand.mag. i litteraturvidenskab fra Københavns Universitet, fra 2001-2005 ansat på Afdeling for Holocaust- og Folkedrabsstudier, DIIS, og nu bosat i Prag.</p> <p>Silvia Fracapane har i en artikel i Rambam 2006 fortalt historien om en ung kvinde, der blev født i Danmark og myrdet i Auschwitz. Med baggrund i sin foreløbige forskning om ofre for Holocaust med rødder i Danmark, vil Silvia Fracapane give andre eksempler på danske eller danskfødte ofre for Holocaust, der blev deporteret til udryddelseslejre fra udlandet.</p> <p>Blandt andet fra Frankrig blev omkring 10 personer, der var født i Danmark, deporteret til Auschwitz. Størstedelen af disse ofre var statsløse på deportationstidspunktet, hvilket oftest betød, at de stod uden nogen form for beskyttelse. Der er dog enkelte eksempler på, at de danske myndigheder forsøgte at hjælpe. Enkelte havde dansk statsborgerskab på deportationstidspunktet, eller stod på tyske lister som danskere, og blev, på trods af, at "jødelovgivningen" ikke burde omfatte danske statsborgere, alligevel deporteret.</p> <p>Nogle af ofrene var vokset op i Danmark og havde på deportationstidspunktet stadig familie der – andre havde kun levet i Danmark i ganske kort tid. Med andre ord var forholdet til Danmark meget forskelligt, men alligevel er det interessant at undersøge i forbindelse med dansk-jødisk historie.</p> <p>Sted: Danasvej 30 B, Frederiksberg, lokale 1 Deltagergebyr: Medlemmer 20 kr. – Gæster 40 kr.</p>
<p>Mandag den 17. dec. 2007</p> <p>🕒 19:30</p>	<p>Møde for begyndere eller alle, der har problemer med at komme videre med deres slægtsforskning</p> <p>Mød op med alle de spørgsmål I har. Eller endnu bedre send det i forvejen til os. Så vil vi hjælpe hinanden med at komme videre. På mødet vil vi have masser af opslagsbøger og databaser, ligesom der vil være internetadgang – så vi kan demonstrere relevante søgninger på internettet. Mere herom i næste nummer af JGS-NYT.</p> <p>Sted: Danasvej 30 B, Frederiksberg, foredragssalen Deltagergebyr: Medlemmer 20 kr. – Gæster 40 kr.</p>

ANDRE MØDER AF INTERESSE

På sporet af det jødiske København

Søndagene 23. & 30. september kl. 14

Oplev København fra den jødiske vinkel! Med alt fra diskrete synagoger til store handelshuse har danske jøder sat deres præg på byen gennem tiden. Gå med på en tur gennem Københavns gader og hør historierne om den multikulturelle by og dens mennesker gennem tiden. Turen varer ca. 1 ½ time i roligt tempo - man mødes ved museets indgang og slutter i indre by. Køb billet på museet: 75 kr. - eller bestil på telefon 33 69 19 25. Billetten gælder også til et besøg på Dansk Jødisk Museum samme måned.

Kulturnat: Lyden af arkitektur

Fredag 12. oktober kl. 19-24

Hvordan lyder arkitektur?

Den engelske komponist Simon Bainbridge har ladet sig inspirere af Daniel Libeskind's særegne byggerier og har skabt et stykke moderne musik, som kaster lyden omkring i rummet. Ud fra en enkel kerne vokser en komposition, som lyder forskelligt alt afhængig af hvor i museumsrummet, man står. Musikken bliver uropført i en række af Daniel Libeskind's byggerier igennem 2007. På Kulturnatten får Bainbridges musik lov til at klinge hele aftenen i Dansk Jødisk Museum i en særlig elektronisk version. Arrangementet finder sted i samarbejde med Det Kgl. Danske Musikkonservatorium og Øresundsfestivalen Sound Around, www.sound-around.org. Kun adgang med kulturpas.

Oplev Simon Bainbridges musikinstallation i efterårsferien, tirsdag-fredag kl. 12.00-13.00, weekend kl. 12.00-13.00

Oktobersalon

Søndag 28. oktober kl. 14

Hvert år i oktober sætter Dansk Jødisk Museum fokus på redningen af de danske jøder i oktober '43 og inviterer eksperter og særlige gæster til at belyse og diskutere den fælles erindring. Arrangementet er gratis for museets gæster – der betales normal entré/fri entré med årskort.

Følg med i museets arrangementer, på www.jewmus.dk

Man kan tilmelde sig museets nyhedsservice på: <http://www.jewmus.dk/nyhedsbrev.asp>

Yad Vashem udsender nyhedsbrev på engelsk

Yad Vashem er begyndt at udsende et gratis nyhedsbrev, gennem hvilket man kan holde sig orienteret om Yad Vashems aktiviteter m.v..

Man kan tilmelde sig nyhedsbrevet ved at gå til:

<http://www.yadvashem.org> og klikke på "subscribe" eller gå direkte til

http://www.yadvashem.org/wps/portal/!ut/p/_s.7_0_A/7_0_24P?book_id=1

Yad Vashem udgiver også et blad: "Yad Vashem Magazine", som man kan læse om på

http://www1.yadvashem.org/about_yad/magazine/magazine_45/home_magazine_45.html

Tysklands største synagoge genåbnet

Fredag den 1. september blev Rykestrasse synagogen i Østberlin, som nazisterne satte ild til, og som kommunisterne lod forfalde, genåbnet efter renovering. Arkitekterne Ruth Golan og Kay Zareh har arbejdet de sidste to år på at bringe bygningen tilbage til dens oprindelige skønhed ved hjælp nogle gamle fotografier.

Washington Times og Der Spiegel beretter og bringer fotos i deres online-udgaver om begivenheden på:

www.washingtontimes.com/apps/pbcs.dll/article?AID=/20070901/FOREIGN/109010025/1001

og <http://www.spiegel.de/international/germany/0,1518,502986,00.html>

EP

Godt nyt om ITS (International Tracing Service)

Af Elsebeth Paikin

De første ITS dokumenter er nu ankommet til Yad Vashem og United States Holocaust Memorial Museum (USHMM).

ITS i Arolsen, Tyskland, er nu begyndt at sende kopier fra sit enorme Holocaust-relaterede arkiv til Yad Vashem og USHMM. Den første sending omfattede digitale kopier af ca. 13½ millioner sider (deportations lister, arrestations lister, ghetto og kz-lejr dokumentation). Næste sending, som er planlagt til senere på året, vil indeholde ITS centrale navneindeks.

USHMM har udsendt en pressemeddelelse, hvori det bekendtgøres, at modtagelsen af denne første sending betyder, at museet kan begynde arbejdet med at gøre søgninger i materialet muligt. I øjeblik-

ket er kun en forsvindende lille del af materialet muligt at søge via computer. Museets tekniske eksperter går nu i gang med at udvikle programmer, der gør det muligt at søge i samlingerne.

Associated Press meddeler, at USHMM er ved at udvikle en søgemaskine, som det er planen snart vil være tilgængelig på internettet. Den vil gøre det muligt at søge i et separat og begrænset indeks over arkivet, for at få en fornemmelse af hvilke dokumenter, der findes. Indekset beskriver dokumenterne, hvorfra de kommer og hvor de opbevares, og det vil således kunne give et fingerpeg om hvorvidt de oplysninger brugerne søger, kan findes dér.

Læs mere på USHMMs website:

<http://www.ushmm.org/museum/press/archives/detail.php?category=07-general&content=2007-08-21>.

Eller Associated Press versionen på: <http://www.wtop.com/?nid=104&sid=1227190>.

Det omflakkende jødiske arkiv

På Haaretz.com skrev Nir Hasson for nogen tid siden om, at The Central Archives for the History of the Jewish People (CAHJP) havde modtaget en kopi af en fødselsattest fra Buguruslan, Rusland, som viste, at Mordechai Olmert, Ehud Olmerts far, blev født der i maj 1911. Et andet dokument viser et fotografi fra 1929 af Mordechai Olmert, som var medlem af den jødiske bokseklub i Harbin, Kina.

Dette er kun to eksempler, der skal illustrere rækkevidden af arkivets samlinger, der omfatter flere end 60 millioner dokumenter. CAHJP er det tredje største arkiv i Israel.

CAHJP dokumenterer jødiske samfund og jødisk familieliv i 50 lande tilbage fra det 12. århundrede og

er dermed af største betydning for jødisk historie og genealogi.

Til trods for at disse samlinger er af største betydning for jødisk historie - og dermed også jødisk genealogi - og til trods for de ca. 2.000 forsker, der hvert år bruger arkivet, lever CAHJP et omflakkende liv (som den evige jøde): CAHJP har intet fast tilholdssted, dets magasiner er spredt rundt omkring i Jerusalem, og medarbejderne må flakke om fra sted til sted. Sparsomme midler fra regeringen gør det vanskeligt for arkivet at erhverve nye dokumenter og betyder, at dokumenter i arkivet risikerer at blive ødelagt.

EP

Et hjemløst jødisk bibliotek...

JGS-Danmarks bibliotek

JGS-Danmarks bibliotek vokser... Senest har Manfred Hildesheim, Israel, tilbudt os sine tidsskrifter og bøger.

Dette er vi meget taknemmelige for, men det er naturligvis et problem at få transporteret materialet fra Israel til København.

Vi håber derfor, at de, der besøger Israel, vil hjælpe os med at tage en enkelt bog eller et par tidsskrifter med fra Israel.

Arthur Arnheim, dansk historiker bosat i Israel, har været så venlig at medbringe noget materiale, da han kom til København i august måned.

Vi vil gerne hermed udtrykke vor taknemmelighed til Manfred Hildesheim for hans gave, og til Arthur Arnheim for at have ageret kurer.

Skal I til Israel og er villige til at hjælpe med at bringe en bog til København, så ring venligst til:

Elsebeth Paikin – tlf. 39 27 24 33 – e-mail: elsebeth@paikin.dk

Vi er stadig på jagt efter et lokale til biblioteket – så har I forslag eller idéer, så ring eller skriv...

På næste side findes en oversigt over bibliotekets beholdning pr. 1. oktober 2007.

JGS-Danmarks bibliotek – beholdning pr. 1. oktober 2007

Bøger			
Forfatter	Titel	Udg.år	Gave fra
Kaufmann, David	The Gomperz Family		Christian Kampen
Margolinsky, Jul.	Jødiske Dødsfald i Danmark 1693-1976	1978	købt af JGS-Danmark
Poser, Norman S.	Escape. A Jewish Scandinavian family in the Second World War		Gave fra forfatteren
Anders, Edward.	Jews in Liepaja, Latvia 1941-1945. A Memorial Book		Gave fra forfatteren
Behrend, A.H.	"Agent Behrends Liv"	1915	Gave ved møde i Slægtshistorisk Forening for Storkøbenhavn (giverens navn og adresse er desværre forsvundet)
Hertz, Birgitte	Optegnelser om Behrend Israel og hans efterkommere	1954	pdf-fil som gave fra Werner Bachmann, Israel
	Die Juden in Schleswig-Holstein	1988	Gave fra Ole Harck
Harck, Ole	Jüdische Vergangenheit - Jüdische Zukunft	1998	Gave fra Ole Harck
Emmanuel, Isaac S. & Suzanne A.	History of the Jews of the Netherlands Antilles (2 bd.)	1970	Gave fra Henny Ritz
Gillis-Carlebach, Miriam	Memorbuch - A commemoration to those Jews of Schleswig-Holstein Perished in the Shoah. (3 sprog: tysk, engelsk, hebraisk)		Gave fra Manfred Hildesheim, Israel
Tidsskrifter			
Periode	Titel	Gave fra	
Sep. 1935 - Mar. 1940	Jødisk Familieblad	Johan Grün	
1946-2000	Jødisk Orientering	Vagn Valentinussen	
Flere årgange i dubletter	Jødisk Orientering	Milton Rothschild	
1994	Jødisk Orientering	Leia Furmansky	
Jan. 1996	Særnummer af WIZO Kontakt	Leia Furmansky	
1999-2000	Birkes	Leia Furmansky & Milton Rothschild	
1988-1996	Alef	Herbert Marcus & Vagn Valentinussen'	
1980-1990	Dansk Jødisk Historie (lille blå)	Herbert Marcus	
1932/1933	Jahrbuch für die Jüdische Gemeinden Schleswig-Holstein und der Hansestädte un der Landesgemeinde Oldenburg	Manfred Hildesheim	
CD'er / DVD'er			
Casper Høyberg	"Min Jødiske Bedstefar"	Gave fra forfatteren	
Tidsskriftet "Avotaynu"	"Avotaynu"-CD indeholder alle numrene fra 1985-1999	Gave fra Avotaynu	
Family History Library	"Jewish Records in the Family History Library Catalog"	Gave fra IAJGS	
	"Judaic Scholar Digital Reference Library" - indeholder bl.a. nedennævnte: "History of the Jews in Russia and Poland" af Simon Dubnow (3. bd.) "A History of the Jews" by Heinrich Graetz. "A History of the Jews in Christian Spain" af Yitzhak Baer "A History of the Marranos" af Cecil Roth "Jewish Encyclopedia", 1901-1906 (12 bd). og mange flere (i alt 100 titler, nogle er ikke længere er i handelen, og ikke alle er af interesse for slægtsforskere og -historikere.). kan man se hele listen på: http://www.avotaynu.com/books/JudaicScholarDigitalReferenceLibrary.pdf	Gave fra Elsebeth Paikin	
Andet			
Forfatter	Titel		Gave fra
Manfred Hildesheim	Jødernes Historie i Danmarks Provins 1: Øst for Storebælt. (Håndskrevne optegnelser om jødernes historie i Danmark)		Manfred Hildesheim
Manfred Hildesheim	Jødernes Historie i Danmarks Provins 2: Jylland. (Håndskrevne optegnelser om jødernes historie i Danmark)		Manfred Hildesheim

Hjælp os med at finde et lokalt til JGS-Biblioteket

... alle forslag modtages med taknemmelighed!

Internet-hjørnet

Nogle nye links:

Hjælpemiddel til dem, der forsker i jødiske slægter

En rigtig god nyhed for dem, der har jødiske aner: FamilySearch har netop åbnet en helt ny side, der kun handler om jødisk genealogi. Læs mere herom på <http://www.genealogi.dk> – som i øvrigt har mange interessante og lærerige artikler (læs mere herom på næste side) - eller gå til www.familysearch.org –

eller direkte til siden:

www.familysearch.org/eng/default.asp?page=home/welcome/site_resources.asp?whichResourcePage=Jewish

Kilder og databaser

1880 U.S. Folketællingen indeholder navne, datoer og steder for omkring 50 millioner mennesker.

USA Social Security Death Index indeholder navne, datoer og steder for omkring 80 millioner mennesker.

Knowles Collection indeholder oplysninger om tusindvis af jøder i England. Baseret på afdøde Isobel Mordys arbejde knytter samlingen forbindelser mellem enkeltpersoner og familier. Der tilføjes hele tiden flere navne. Samlingen kan hentes som en PAF-fil (kræver genealogiprogrammet PAF) eller en GedCom-fil som kan læses ind i et genealogiprogram (også andre end PAF) eller andre programmer, der er lavet til at se GedCom-filer.

Familie Historisk Centres Katalog

Familie Historisk Centres Katalog indeholder en stor samling kilder og hjælpemidler (fra flere end 100 lande) som kan hjemlånes til det lokale Familie Historisk Center, som kan findes ved at søge på

http://www.familysearch.org/eng/Library/FHC/frameset_fhc.asp

FamilySearch Indeksering er baseret på frivillige, der indekserer millioner af kilder overalt i verden. Du kan hjælpe med at gøre disse indeks frit tilgængelige

online for dig selv og andre: Læs mere herom på:

<http://www.familysearchindexing.org/en/index.jsp>

Nyttige vejledninger:

Hvordan kommer jeg i gang:

Enkle begyndervejledninger.

Hvor finder jeg jødiske kilder Ny!

En tilbundsgående vejledning i, hvordan man finder sine jødiske aner fra USA eller Europa i perioden mellem 1850 og 1930. Følg vejledningen skridt for skridt for at finde et fødested eller oprindelsessted.

Jewish Genealogy Research Outline

Revideret! God vejledning til kilder og forskningsstrategier med henblik på jødisk slægts- eller familiehistorie.

Andre websites af interesse

Der findes adskillige websites der specielt henvender sig til dem, der forsker i jødiske slægter: [JewishGen.org](http://www.jewishgen.org) tilbyder vejledninger, databaser, diskussionsgrupper m.m. [Ellisland.org](http://www.ellisland.org) har oplysninger om flere end 20 millioner immigranter til USA. (Husk genvejen: www.stevemorse.org) [CJH.org](http://www.cjh.org) (Center for Jewish History) har mange forskellige samlinger og baggrundsinformation.

Sidste Nyt på www.familysearch.org:

Family History Department i Salt Lake City har udviklet et nyt hjælpemiddel som kan findes på

<http://www.FamilySearchWiki.org>

Der kan man finde oplysninger om hvilke kilder, der findes i de forskellige lande, og hvilke oplysninger man kan få. Endvidere er der en mængde nyttige links, der henviser til hvor man kan få yderligere oplysninger. Det letteste er at søge på landet, man er interesseret i. I højre side af skærmen står der øverst: "Find Research Advice by Place" og nedenunder er der en liste med lande, vælger man nederst "more", får man en lang liste med lande. Nogle er skrevet med blå og understreget, hvilket betyder, at det er links. Vælger man fx Danmark ser man den spæde begyndelse ... men der er opfordring til, at alle bidrager med viden, så der vil sandsynligvis hurtigt komme nye artikler. Oplysninger om jødisk genealogi findes evt. under de pågældende lande – fx. Polen, hvor det nævnes, at jøder i nogle lande blev registreret i kirkebøgerne, som fx. i Polens katolske kirkebøger.

Internet-hjørnet

Ancestry.com starter svensk website: www.ancestry.se

Et af verdens største internationale netværk af websites om genealogi og familiehistorie, som startede i USA, derefter udvidede med Canada og Australien, har også holdt sit indtog i Europa, således at Ancestry.com nu suppleres af www.ancestry.co.uk (Storbritannien), www.ancestry.it (Italien), www.ancestry.fr (Frankrig) og nu også www.ancestry.se (Sverige).

Dette må være en god nyhed for alle de af vores medlemmer, som er lidt tilbageholdende overfor engelske websites. Nu kan man få det på svensk!

En anden god nyhed er, at på www.ancestry.se findes nu de svenske passagerlister (emigrantlister) 1812-1950 med knapt 1½ million navne.

Men som bekendt er Ancestry et kommercielt foretagende, så man skal betale for at få adgang til oplysningerne. Alligevel kan jeg anbefale Ancestry, for der er en fantastisk mængde oplysninger man derved får adgang til hjemme fra sin egen stue når som helst man har tid og lyst. Skulle man rejse til en anden by eller et andet land, betale rejse, ophold m.v. bliver det ganske betydeligt dyrere.

Et års "World Deluxe" medlemskab koster hos Ancestry.com omkring 1585 DKK (USD 299) og hos Ancestry.se 1.999 SEK, hvilket omregnet giver ca. 1.620 DKK. Det kommer jo an på valutakursen den aktuelle dag... men det ser ud til, at man skal betale en smule ekstra, hvis man foretrækker svensk for engelsk. "World Deluxe" giver adgang til

Dog gælder det her som alle andre samlinger af data, hvad enten de findes i bøger eller på internettet: Det er kun en vejledning, en hjælp til at finde oplysninger, alle oplysninger bør kontrolleres. Der kan som bekendt altid indsnige sig læsefejl, tydningsfejl eller trykfejl.

www.genealogi.dk

På www.genealogi.dk findes en god artikel om hvad slægtsforskning er, om hvordan man kommer i gang, om de ting man absolut ikke skal gøre først, om hvad de forskellige kilder indeholder og hvordan man læser gotisk skrift, og meget, meget mere. Her gengives begyndelsen af artiklen:

Slægtsforskning er en måde at opleve sin egen historie på, men det er også en indgang til Danmarks- og verdenshistorie. Rejsen ind i historien begynder med dig selv

Genealogi - eller slægtsforskning - handler om at finde frem til sine aner og derefter at finde oplysninger, der kan tegne et billede af deres liv og verden.

Historiens moder

Den græske historieskriver Herodot sagde, at "Genealogi er Historiens Moder". Dvs., at al interesse for historie starter med det enkle spørgsmål: Hvem er jeg? Hvem har været der før mig?

Alle kan finde sin egen historie

Alle har en slægt og derfor kan alle begynde på slægtsforskning. Det er bedst at starte tidligt, så man har mulighed for at tale med ældre generationer. Men det er aldrig for sent at komme i gang. Både internettet, arkiver og biblioteker bugner af informationer, som hjælper dig på vej ind i historien. Din egen - og helt personlige - Danmarks- og måske verdenshistorie.

Grænseløs hobby

Gennem arbejdet med dine aner vil du møde små og store begivenheder i vores fælles fortid, og de fleste slægtsforskere vil desuden på et eller andet tidspunkt støde på såvel ind- som udvandrere i slægten. Slægtsforskning kan hurtigt blive til en "grænseløs" hobby.

... fortsættelse på http://www.genealogi.dk/index.php?option=com_content&task=view&id=21

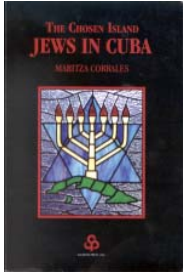

Boghjørnet

Nye bøger:

Anmeldelse:

The Chosen Island, Jews in Cuba

Af Maritza Corrales: Salsedo Press, Inc. Chicago 2005. 307 sider, engelsksproget, rigt illustreret med masser af fotografier af navngivne personer. Bogen kan bestilles på Amazon.

Bogen begynder med en introduktion til, hvor der har boet jøder på Cuba – og det er næsten overalt. Den er opbygget efter et "kabbalistisk" princip, skriver forfatteren. Der er nemlig interviews med 36 personer, det dobbelte af det gode tal 18 (Chai/liv) – også ifølge Talmud antallet af vise mænd, tzaddikim nistarim.

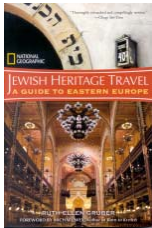
Ellers er der foretaget en opdeling i 3 dele: 1) The pioneers: Communists, Zionists and revolutionaries. 2) The Jews of the Central Highway. 3) Those who stayed to rebuild.

Det er indlysende, at øens skiftende politiske regimer har influeret lige så stærkt på jøderne som på de andre cubanere. Der er billeder af fremtrædende jøder side om side med Fidel Castro, og som også efter udvandring til Israel har bevaret et godt forhold til Cuba. Der har sikkert også hos mange været spørgsmålet om, hvorvidt man skulle tage til Florida eller Israel eller blive på den smukke ø, hvor folk med ethvert udseende synes at kunne gå i fred på gaden. Man får indtryk af, at det er, og stort set altid har været i orden at være jøde på Cuba. Går man lidt tilbage i tiden var der som bekendt en jødisk mafiagruppe, Meyer Lansky og Bugsy Siegel (kendt fra talløse gangsterfilm), der ejede natklubber og kasinoer på øen. Cuba har kendt jøder af alle slags.

Selvom man ikke har familie i nogen af grupperne, mafiosi, socialister eller eksil-cubanere, så kan man alligevel have glæde af at læse denne bog og måske få inspiration til at få alle slags mennesker med på stamtræet. MNC

Omtale:

Jewish Heritage Travel – A Guide to Eastern Europe

Af Ruth Ellen Gruber. National Geographic, Washington, D.C. 338 sider, engelsksproget, illustreret, med indeks. Bogen kan bestilles på Amazon.

Ruth Ellen Gruber er en amerikansk forfatter, fotograf, m.m., som er bosat i Europa. Gennem de sidste 20 år har hun skrevet om jødisk kultur og jødisk liv i Europa, fx "Jewish Heritage Travel – A Guide to East-Central Europe", "Upon the Doorposts of Thy House: Jewish Life in East-Central Europe, Yesterday and Today" og "Virtually Jewish: Reinventing Jewish Culture in Europe". I juli 2007 fik hun en journalistpris for sit arbejde. I denne hendes seneste bog tager hun læseren med på en rejse gennem de små jødiske shtetls til afsidesliggende landsbyer og videre til storbyerne. Hun beskriver begravelsespladser, synagoger, jødiske dele af de store byer, museer, m.m.m., og hun fortæller historier og anekdoter, samtidig med at hun giver praktisk rejsevejledning. Bogen omfatter Polen, Litauen, Ukraine, Tjekkiet, Slovakiet, Ungarn, Rumænien, Slovenien, Kroatien, Bosnien, Serbien, Makedonien, Montenegro og Bulgarien. EP

Artikel:

De første jødiske bosættelser i kongeriget

Arthur Arnheim. i: Fortid og Nutid, 4. december 2006, p. 269-284

Arthur Arnheim, historiker, har skrevet artikler om almen jødisk historie, dansk-jødisk historie, antisemitisme, m.m., som har været optaget i danske og internationale historiske og politologiske tidsskrifter og magasiner. Her skal blandt andet nævnes: "De første jødiske bosættelser i København" og "Samuel Jachja/Albert Dionis liv og Chr. IVs privilegier til jøderne". Den her omtalte artikel bygger på hidtil uudnyttet brevmateriale fra henholdsvis det danske og det norske rigsarkiv og den kaster nyt lys over jødernes dagligliv i Hamborg og Altona i sidste halvdel af 1600-tallet. Desuden fortæller brevene, hvordan det gik til, at jøder bosatte sig i København og andre byer i kongeriget og dermed blev grundstammen for det jødiske samfund i Danmark.

Vi takker Arthur Arnheim fordi han har doneret et eksemplar af dette nummer af Fortid og Nutid til JGS-Danmarks bibliotek. EP

Har I læst nogle spændende/gode/interessante bøger eller artikler vil vi meget gerne høre om det. I kan sende en kort omtale af bogen eller måske en anmeldelse til redaktøren:

**Merete N. Christensen, Peblinge Dossering 16^{st.th.}, 2200 København. N
e-mail: merete.naesbye@christensen.mail.dk**

Husk at oplyse forfatter, titel, forlag, udgivelsesår, sideantal – og evt. hvor den kan fås.